

**ФЕН-ШУЙ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ
ПРОСТОРІ (ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНО-МІСТИЧНОЇ
КРЕАТИВНОСТІ ДОБИ ПОСТМОДЕРНУ)**

Розглянуто Фен-шуй як феномен постмодернної релігійно-містичної креативності в глобалізованому соціокультурному просторі, джерела практики Фен-шуй; його формування в епоху Хань і кореляції із сучасністю; Фалунь-гун (фалунь-дафа) як феномен релігійного синкретизму та трансформації форм, споріднених Фен-шуй; зв'язок Фен-шуй та енерго-інформаційної парадигми розвитку сучасної культури.

Ключові слова: Фен-шуй, культура, релігія, містика, креативність, Фалунь-гун, релігійний синкретизм, енерго-інформаційна парадигма, глобалізація, соціокультурний простір.

Рассмотрен Фэн-шуй как феномен постмодернистской религиозно-мистической креативности в глобализованном социокультурном пространстве, источники практики Фен-шуй; его формирование в эпоху Хань и корреляции с современностью; Фалунь-гун (фалунь-дафа) как феномен религиозного синкретизма и трансформации форм, сопутствующих Фэн-шуй; связь Фэн-шуй и энерго-информационной парадигмы развития современной культуры.

Ключевые слова: Фэн-шуй, культура, религия, мистика, креативность, Фалунь-гун, религиозный синкретизм, энерго-информационная парадигма, глобализация, социокультурное пространство.

Is considered Feng Shui as a phenomenon of religious-mystical creativity postmodernity in globalized sociocultural space, source of practice Feng Shui; its formation in epoch Chan and correlation with modernity; Falun Gong (Falun Dafa) as a phenomenon religious syncretism and transformation of the forms accompanying Feng Shui; communication Feng Shui and energy-information paradigms.

Key words: Feng Shui, culture, religion, mysticism, creativity, Falun Gong, religious syncretism, energy-information paradigms, Globalization, sociocultural space.

Суттєвою особливістю духовного життя світу під час розгортання суперечливих глобалізаційних процесів, є поширення різноманітних рухів, поєднуваних поняттям «New Age» («Нового Віку»). Їх поширення дедалі радикальніше переформатовувало релігійне життя суспільства, спричиняло помітне послаблення впливу традиційних християнських конфесій, зростання своєрідної, вкрай «розмитої», нечіткої, особистісної релігійності. Водночас у добу глобалізації на сам механізм відтворення «нової», постмодернної, релігійності дедалі активніше впливає орієнталізм. Виникають складні «імагінативні» мости як між окремими формами культури, її рівнями, так і традиційно дистанційованими культурно-цивілізаційними регіонами.

У глобалізованій постмодерновій культурі почала відтворюватися система, яка дістала назву «Фен-шуй» (китайськ. — «вітер і вода»). Вона виявилася вкрай життєздатною, конкуруючою не тільки з персоналістськими традиційно-доктринальними релігіями, а й астрологією, традиційною мантикою. Тому її вивчення становить неабиякий інтерес.

Наприкінці 80 — на початку 90-х рр. ХХ ст. увагу дослідників привертала практика Фен-шуй як традиційна мантика китайського суспільства; це — праці Л.С. Васильєва [2]; А. Барашкова, І. Смирнова [1; 19]. Згодом кількість досліджень починає помітно зростати [6; 17; 21]. На початку ХХІ ст. значного розголосу набула діяльність релігійного угруповання Фалунь-гун (фалунь-дафа), основою віровчення якого стала практика Фен-шуй [14]. Проблемне поле практики Фен-шуй збігалось з міркуваннями як представників девіантної науки та ін.[4; 17; 19], так і офіційної [13; 11].

Методологічне значення для вивчення джерел практики Фен-шуй мають дослідження китайської міфології та мантики, даосизму як цілісного соціокультурного феномену [8; 5; 9]. Вимір практики Фен-шуй як феномену постмодернної релігійності дозволяють оцінити праці філософів [14], релігієзнавців [20; 22], культурологів [16; 24; 25; 27; 28; 30; 32], соціологів [10], а також фахівців з міжнародних відносин [3].

Мета дослідження. Попередні досягнення щодо генетичних форм, що передували практиці Фен-шуй, уможливили вирішення двох взаємопов'язаних завдань: визначення особливостей релігійно-містичної креативності в глобалізованому соціокультурному просторі постмодерну; з'ясування специфіки функціонування і трансформацій практики Фен-шуй у його контексті.

Проблема виникнення практики Фен-шуй є доволі складною й оповитою міфологією; її джерела шукають у легендарній Атлантиді, знання якої потрапили до Китаю Великим Шовковим Шляхом, або, відповідно до нових домінант космозованої масової свідомості, її авторство приписують Хуану — Жовтій Людині з Жовтої Зірки, яка прилетіла на Землю кілька тисячоліть тому [17, с.13-14]. Слід зазначити також, що філіація основ Фен-шуй як цілісної культурної практики тривала впродовж наступних епох; і сьогодення не є завершальною стадією цього процесу.

Глобалізаційні процеси, доба постмодерну докорінно змінили характер релігійно-містичної креативності епохи. З одного боку, «дослідження в різних частинах світу, — зазначають соціологи релігії, — демонструють усе більше ускладнення структури релігійного поля ... Поширені раніше уявлення про «занепад» релігії вже не є настільки очевидними» [10, с.53]. Підтвердженням цієї тези є поширення строкатих релігійних рухів New Age, персоналізація релігійних картин.

З іншого — в умовах загальної безпорадності у вирішенні нагальних глобальних проблем сучасності «в нинішніх формах релігії втрачають здатність адекватно відповідати на виклики епохи. Постмодерн змусив замислитися про зміну якості віри, яка має балансувати між раціоналізацією і містифікацією, між фундаменталізмом та лібералі-

мом» [22, с. 51]. Утрата цієї здатності відбувається на тлі претензій на абсолютну істину. Внаслідок посилення цього контрасту між претензіями і можливостями відбуваються докорінні зміни в релігійній свідомості як окремих осіб, так і великих спільнот. Зазнають змін не тільки звична географія релігій, а й притаманні їм світоглядні домінанти.

У глобалізованому соціокультурному просторі численні релігійно-містичні світоглядні форми відтворюються в умовах якісного розширення крос-культурних зв'язків; посилення релігійного синкретизму, який став суттєвою ознакою релігійності сьогодення. Межі між реально функціонуючими доктринальними засадами церков, деномінацій, сект, релігійних, містико-релігійних рухів розмиваються. Відбувається інституціоналізація нових формоутворень; цей процес охоплює також і симпатиків практики Фен-шуй на українських теренах [32, с. 333]. Дедалі помітнішим стає явище, яке умовно можна охарактеризувати як «духовний туризм», — зміна світоглядних домінант особистості, що відбувається при зануренні в іншокультурне середовище за законами випадку.

Прискорене поширення практики Фен-шуй пояснюють глибокі геополітичні зрушення, що відбуваються в сучасному світі. «Конттури світу, в якому Китай має намір відігравати роль геополітичного і стратегічного центру, поки що складно окреслити, але він поступово формується» [3, с. 97]. Дієвим засобом розширення впливу нового «центра сили» є культурна політика, спрямована на залучення симпатиків в іншокультурному середовищі через заохочення до вивчення культури, звичаїв країни — потенційного лідера.

Одним з проявів архаїзації світоглядної свідомості, яка є ознакою глобалізованого соціокультурного простору, — своєрідний «магічний ренесанс», що починається «з кризи логоцентричної парадигми культури» і закінчується «зрушеннями психофізіологічних режимів, пов'язаних зі зміною міжпівкульного домінування» [16, с. 44]. Частиною цього «ренесансу» є прискорене поширення практики Фен-шуй на теренах України.

Магічний ренесанс стає можливим в умовах послідовної деконструкції реально функціонуючих наукової картини світу, розмивання і персоналізації релігійних картин світу, змін у художній картині світу, як відбувається в постмодерновій культурі. Деконструкція полегшує майбутні синтези, уможливорює виникнення світоглядних «кентаврів» і «хімер». Комбінаторика культуротворчого процесу веде до того, що сама «магія» ... залишається чимось невизначеним. ... Усі спроби відокремити її від «релігії» і «марновірств», з одного боку, і від «науки» — з іншого, зіштовхуються з певними труднощами; тому ми «... запрограмовані вважати, що магія ніколи не зникне завдяки науковим досягненням» [24, с. 15, 22].

Зростає дисонанс між семантичними і візуальними полями сучасної культури. «Спецефекти сприяють виникненню амбівалентної мультиреальності, населеної віртуальними персонажами — кіборгами, біороботами, зомбі... Середовище їх існування — фантазматична сфера дематеріалізації об'єктів, роздвоєння їх абрисів, втрати непрозорості,

феноменів левітації» [12, с. 315]. Образи мистецтва втрачають семантичні еквіваленти, різноякісні віртуальні реальності стають конкурентоспроможними з «Реальністю І», а в соціокультурному просторі виникають форми, що, здавалося б, належать минулому, або локалізованам культурам минулого.

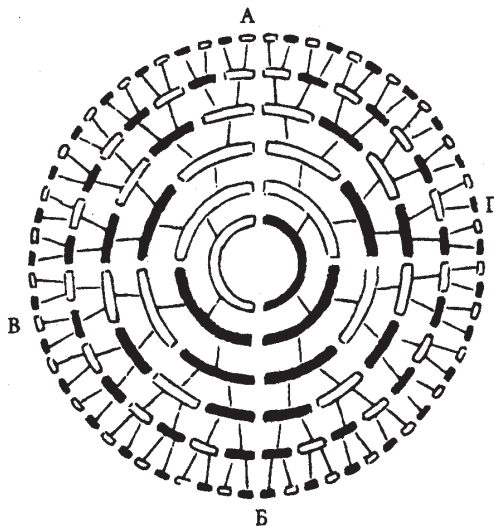
Джерела і засади практики Фен-шуй у культурі Стародавнього Китаю. Кризовий стан сучасної культури супроводжується архаїзацією світоглядної свідомості суспільства, поверненням елементів міфологічної картини світу (МКС), міфологічного супранатуралізму. У контексті МКС як цілісного соціокультурного феномену сформувалися певні «органелли» — анімізм, фетишизм, тотемізм, магія тощо, які згодом набували дедалі більшої самостійності і ставали засадами певних культурних практик. Чинником цього процесу є анімізм [27].

Перш за все, за межами культури Архаїки анімістичні / аніматистські уявлення втілювалися в певних споріднених світоглядних формах, що синхронно «розгорнулися» в культурах доби Переходу: про прану в соціокультурному просторі Індії, ки в Японії, мана в Полінезії тощо; серед них формується уявлення про ци в Стародавньому Китаї. Органічною частиною цього світоглядного «ряду» згодом стає і Фен-шуй. У подальшому він неодноразово переконливо демонстрував здатність до «фокусування» у своїх концептуальних засадах трендів у розвитку культури, що мали різне походження, «довжину хвилі» в часі, а отже, і докультурних мутацій.

Світоглядні засади практики Фен-шуй генетично пов'язані мантикою — формалізованою системою пророкувань, що склалися в періоди Шан (XVI — XII ст. до н.е.) і Західного Чжоу (XI — VIII ст. до н.е.), і згодом узагальненою та викладеною в книзі «І цзин» («Книга Змін»); вона базувалася на основній для китайського світосприйняття символіці, що мала передфілософський характер [8, с. 17-30; 17, с.19]. Серед них було уявлення про так зване «Колесо Тай-цзи» — коло, розділене кривою лінією на дві однакові за формою і розміром половини, яке починає означати взаємодію двох засад буття — ян / інь. Тай-цзи було ефективним засобом раціоналізації культурних практик мантики через формалізацію самого процесу пророкування: воно відбувалося утворенням 64 гексаграм і подальшим оперуванням ними відповідно до рівня майстерності фанші — тлумача практик.

Згодом засади цієї культурної практики розширилися завдяки філософським узагальненням даосизму.

Філософсько-етично-релігійне уявлення про Дао («шлях») як безособовий космічний і моральний закон, що панує скрізь та в усьому, якому підкоряються і природа, і люди, що визначало суть даосизму. Уявлення, які виникли й набули розвитку в контексті цієї культурної практики, відіграли важливу роль у становленні засад китайської цивілізації, визначенні соціокоду її подальшого розвитку [9].

Білі риски — ян; чорні — інь. Кожен компонент інь і ян поділяється на нову пару інь і ян, утворити чотири напрями (друге кільце від центру). До зовнішнього краю компонент інь і ян постійно подвоюються: 3-тє кола — 8 компонентів; 4-тє — 16; 5-тє — 32; 6-тє — 64. Шість кілець формують шість компонентів гексаграм. Компоненти гексаграм можна знайти, провівши лінію від зовнішнього кільця до центру: А — гексаграма цянь, що складається з шести компонентів ян; Б — гексаграма кунь, що складається з шести компонентів інь (кунь і цянь розташовані навпроти один одного); У — гексаграма лі (ян/інь/ян/ян/інь/ян); Г — гексаграма кань (інь/ян/інь/інь/ян/інь)

Як «Книга Змін», так і даоська філософія, які згодом увійшли до засад практики Фен-шуй, асимілювали до свого змісту вчення про енергії інь / ян, — що формують усе суще і підтримують його в рівновазі. Але поряд з мантикою, притаманною народній культурі, і даосизмом як одній з філософських шкіл, що належала до «високої» культури, на остаточне формування Фен-шуй вплинуло вчення школи натурфілософів. Воно також остаточно сформувалися в добу Східного Чжоу — Лего (770-221 рр. до н.е.).

Натурфілософська школа (або школа «інь — ян»), як і «Книга Змін», апелювала до буденних, повсякденних уявлень людини, які набували теоретичної глибини і водночас не втрачали міфо-поетичної образності, наочності. В початковому вигляді ієрогліфи для написання «інь — ян» позначали звичайні, а отже, наочні протилежні один одному явища: інь — неосвітлену сторону предмета, ян — сторону, з якої падає світло. Символ інь і ян — коло («Колесо Тай-цзи»), розділене плавною лінією на дві однакові за формою і розміром половини, одна з яких світла, а інша темна — унаочнювало (на відміну від давньогрецьких уявлень про Логос) філософську абстракцію — принцип

єдності протилежностей. Плавність лінії символізувала поступовість переходу від однієї протилежності до іншої. Це символізувало нерозривність інь і ян, наявність елементів одного в іншому та навпаки. Унаочнення філософської абстракції потенційно відкривало можливість її перетворення на чинник міфо-релігійної креативності, реміфологізації тлумачення світу в певному соціокультурному контексті.

Символ інь тлумачився як збірний образ усіх сил Усесвіту, започаткованих у землі, як спокійна жіночість, асоціювався з темрявою, вологою, холодом. Символ ян уособлював усі сили Всесвіту, що мали джерелом свого існування небо; він тлумачився як світле, тепле і сухе чоловіче начало, рухливе, активне. Символи «інь — ян» набували геокосмічного виміру: інь символізував зиму, землю, місяць, воду і ніч, а ян — літо, сонце, світло, рух, вогонь і день. Ідеї натурфілософів спочатку пов'язувалися із складанням календаря, мистецтвом ворожіння за зірками (як у Стародавньому Дворіччі), а пізніше з астрономічною проблематикою (як у філософів-досократиків Античності).

У середині періоду Чжаньго ідеї натурфілософів об'єдналися з ученням «про кінець і початок п'яти стихій», розробленим Цзоу Янем (III ст. до н.е.). Вода, вогонь, дерево, метал, земля розглядалися тут як першооснови, першоелементи, що утворювали як усю структуру світобудови, так і предметне середовище, яке оточувало людину. У космогонічній концепції Цзоу Яня п'ять елементів, що циклічно послідовно змінювали один одного: земля; дерево, яке перемагає землю; метал, що перемагає дерево; вогонь, який перемагає метал; вода, що перемагає вогонь; земля, що перемагає воду; цикл замикається і стає культурною засадою практики Фен-шуй [21, с. 44-52].

В епоху Хань (III ст. до н.е. — III ст. н.е.), соціокультурний простір якої зазнає дедалі значніших трансформацій, що надавали підстави говорити про закінчення епохи Стародавності в Китаї; відповідно розвиток даосизму набуває дивергентного характеру: диференціюється філософський; релігійний даосизм; даосизм безсмертних.

На специфіку міфо-натуралістичної креативності в контексті даосизму, яка завершувала формування практики Фен-шуй, не могло не вплинути і співіснування поряд з конфуціанством, у якому етика й адміністративна практика мали незрівнянно більше значення, аніж міфо-релігійно-містично-натуралістичні абстракції. Крім того, найважливішими умовами дрейфу даосизму до міфо-містичних уявлень був також стан масової свідомості епохи Хань. «Цинська травма», масова загибель інтелектуальної еліти за часів правління Цинь Шихуана (221-206 рр. до н.е.) спричиняли зміни в даосизмі; тому «даоська релігія містила надзвичайно багато народних релігійних вірувань», — відзначав С. А. Токарев [20, с. 248-250, 256-257]. І ця ситуація, що характеризує соціокультурні умови відтворення міфо-містичних, релігійно-натуралістичних концепцій, була характерною й для пізніших епох і культур. Вони запозичують елементи і з релігії, і з дослідження природи; даосизм нехтує звертанням і до марновірств конкретного суспільства й епохи. Водночас, він помітно стимулює відтворення марновірних уявлень про людину і світ [33].

Взаємодія даосизму та натурфілософської школи сприяла доповненню традиційного образу світу ідеєю споконвічної першостихії ци (пар, ефір), що була поступово засвоєна майже всіма філософськими школами. Поняття ци починають використовувати для опису «природної енергії Всесвіту», що пронизує і поєднує все суще, зокрема й тіло людини. Хоча цю енергію і вважали «природною», за своїм змістом вона була суто метафізичною сутністю — духовною і надприродною.

Енергія ци споконвічно мала характеристики інь та ян. Практика Фен-шуй була продовженням і розвитком щодо нового контексту цієї стародавньої китайської філософії природи. Але містичні чинники вчення, його зв'язки з мантикою сприяли її ототожненню з геомантиєю або ворожіннями за деталями ландшафту; геокоsmічні виміри комплексу уявлень, утворених даосизмом, натурфілософією, мантикою набули «ландшафтних» експлікацій також з далекосяжними наслідками¹.

До засад практики Фен-шуй увійшли синкретичні уявлення про те, що процеси, які відбуваються у Всесвіті, відповідно, є результатом протисторожства і взаємодії інь / ян як двох проявів енергії ци. Взаємодія інь / ян приводить до утворення дао — певного універсального принципу, за допомогою якого здійснюються всі зв'язки людини з Усесвітом. Непоеднані в Дао інь і ян — це ніщо. Інь / ян безупинно взаємодіють, і співвідношення їх змінюється, але вони взаємозалежні та не можуть існувати один без одного. Відповідно до теорії геомантиї, найудалішим і найсприятливішим буде саме місце утворення енергії Дао, де відбувається перетин, взаємодія інь та ян. Соціально-практичні виміри практики Фен-шуй полягали в тому, щоб досягти сталої рівноваги цих двох енергій у предметному середовищі, яке оточує людину.

Комплекс уявлень Фен-шуй, що поступово набував завершеності, мав антропологічні виміри, тлумачив «точки переходу» на життєвому шляху особистості, — народження, смерть, — визначав його загальну «траєкторію». Об'єднання чоловічого та жіночого начал знаменувало народження всього сущого, а їхнє роз'єднання — смерть. Слід розуміти, що інь і ян не взаємовиключні, а взаємодоповнюючі енергії. В ідеалі співвідношення інь / ян має бути приблизно однаковим; якщо людина акумулює в собі занадто багато одного з видів

¹ Практика Фен-шуй відмовлялася в більшості випадків тлумачити гори, за своєї суттю нерухому і застиглу форму, як чисту інь, тому що поряд з елементами інь в цьому разі є притаманні й елементи ян. Західна частина гори практикою Фен-шуй вважається інь, у той час як східна, що зустрічає ранок, — це ян. Гірські ланцюги, що мають у своєму складі елементи умовної рухливості — перепади висоти, спуски та підйоми, докорінно відрізняються від плоских і рівних гірських ланцюгів, котрі називають «мертвими драконами»; такі формоутворення — чисте начало інь. Так само і вода може бути за своєю природою не тільки інь, — як ріка, уторований потік, водоспад; водночас вона може бути і ян — там де ми маємо відносно нерухомі ставки, озеро. Окрім того, одне русло може об'єднувати обидва види енергії в разі, якщо рухові води заважають пороги чи інші перешкоди, які сповільнюють або зупиняють його на якийсь час.

енергії, утворюється дисбаланс і дискомфорт, що рано чи пізно призводить до її невдач. Магічні практики Фен-шуй набували соціокультурної санкції.

У соціокультурному просторі «посттравматичного» суспільства вчення Фен-шуй, пов'язане з ідеєю гармонії, було приречене на успіх. Соціальні негаразди компенсувалися прагненнями життя в гармонії з навколишнім середовищем, для досягнення якої необхідне практично орієнтоване знання, що дозволяє вибудовувати життя окремої людини та суспільства в цілому в злагоді з природою, а не всупереч їй. Дієвими засобами для досягнення гармонії вважали певні валеологічні практики, що асимілювали концепцію ци або виникали на засадах її використання; йдеться про акупунктуру та ци-гун; останній означав культивування енергії. Ци-гун вважали «наукою та практикою» розвитку і вдосконалення енергії ци і ґрунтувався на тому, що фізичне та психічне здоров'я можна поліпшити через опанування технологій регулювання ци — правильним диханням, певними рухами і силою волі.

Практика Фен-шуй у соціокультурному просторі епохи Хань мала логічні, синхронічні точки дотику з елліністичним епікуреїзмом. Вона ґрунтувалася на уявленнях про те, що на життя людини вирішальним чином впливає фізичне й емоційне середовище. Будь-які збурення у Всесвіті або в тілі людини тлумачилися як прояв дисгармонії і відсутність рівноваги; щоб позбутися цього стану, варто негайно відновити порушену рівновагу.

Подібно до того, як елліністичний епікуреїзм для вирішення соціально-етичних проблем свого часу трансформував атомізм Демокріта, Фен-шуй трансформував основи даосизму та традиційної китайської натурфілософії. Традиційні онтологічні уявлення були доповнені уявленнями про дві основні енергії — крім ци в картину світу була введена ще й ша (негативна енергія, за своєю природою протилежна ци) [17, с. 38-45]. Ця абстракція також унаочнена в символіці даосизму.

Успіх культурної практики Фен-шуй у постмодерновому соціокультурному просторі зумовлений тривалими і стійкими трендами в еволюції світоглядної свідомості суспільства.

У соціокультурному просторі наступних епох анімістичні уявлення, про які йшлося раніше, зазнавали докорінних трансформацій: у добу європейського Модерну вони набули форми віталізму, який намагався зважати на елементи реально функціонуючої наукової картини світу; «тваринного магнетизму» Ф.-А. Месмера; «життєвої сили» А. Бергсона; «оргону» В. Райха тощо¹. Ці концепції були підґрунтям певних культурних практик, що утворюють діахронічну вертикаль у куль-

¹ Останні роки життя Райх присвятив дослідженню оргона, — фізичної субстанції, яка пронизує космос та живі організми і концентрується в полях навколо об'єктів та всередині них. Отже, — зазначають В.М. Шейко і Ю.П. Богуцький, — усі психічні процеси — захисти, характер тощо — є лише психічним описом біофізичних оргонних процесів. Теорія оргона не була серйозно сприйнята психоаналітиками, на відміну від характерологічних досліджень Райха» [25, с. 384].

турі, органічною частиною якої стає і Фен-шуй як у традиційному, так і постмодерновому «прочитанні». Зокрема, йдеться про «альтернативну медицину», діяльність «альтернативних» цілителів (у діапазоні практик — від безконтактного масажу, «енергетичної медицини» до хілерів); вони перетворилися на впливову течію New Age і мають потужну орієнтальну складову [30; 31].

Пришестя Фен-шуй у глобалізований соціокультурний простір пов'язувалося з поширенням практики акупунктури (голковколвання), яка практикувалася в китайській культурі впродовж чотирьох тисяч років¹. Так само як прихильники терапії рейки й «енергетичної медицини» вважають, вони спрямовують або вивільняють прану, а послідовники В. Райха впевнені, що можуть лікувати людське тіло, скеровуючи оргонну енергію; ті, хто практикують акупунктуру, вважають, що вони здатні перерозподіляти ци.

Фен-шуй набув ще одного маскултного виміру в постмодерновій, ринковій, комерціалізованій постмодерновій культурі. Він виразився в зростаючому продажу строкатих «метафізичних товарів», номенклатура яких є напрочуд широкою — від паперових зірок і півмісяців до восьмигранних дзеркал та дерев'яних або металевих дзвіночків [6, с. 8-12, 24-31]. Усі ці предмети нібито здатні надати допомогу в поліпшенні здоров'я, збільшенні життєвого успіху і гарантуванні виконання сприятливих пророкувань. У феномені даосизму досить чітко проглядаються інші істотні «маскултні» особливості, що зближують його з актуальною міфотворчістю межі II — III тис. Ідеться, перш за все, про «соціальний портрет» творця і «носія-транслятора» містико-натуралістичних концепцій [29, с. 95-96].

Зазначений «портрет» характерний для епохи соціокультурних трансформацій, зокрема в елліністичному соціокультурному просторі репрезентантом цієї соціальної ролі був Аполлоній Тіанський. У постмодерновому соціокультурному просторі сьогодення можна виявити цілу галерею подібних портретів [7]. В одній особі може бути представлений і екстрасенс, і віщун, і цілитель, і наполегливий та красномовний популяризатор езотеризму, «підключений» до «Банку пам'яті Всесвіту», що запросто спілкується зі Світовим Розумом, причетний до наукової діяльності, надзвичайно комунікабельний, що поєднує мінімум освіти з амбіціями «пророка нової істини». Галерея подібних портретів репрезентує суттєві риси постмодернової особистості, яка помітно втрачає цілісність, починає соціалізуватися за законами випадку, позиційшовану за межами сталих світоглядних домінант і ціннісних орієнтирів.

В останню чверть XX ст. на Заході і дещо пізніше в соціокультурному просторі України стають надзвичайно популярними школи азіатських бойових мистецтв — кун-фу і тай-цзи, які є різновидами ци-гун. Де-

¹ У радянському соціокультурному просторі інформація про клінічні практики, узагальнені поняттям акупунктури (або чженьцзютерапії), почала поширюватися в 50-ті рр. XX ст., у період «радянсько-китайської дружби навів» [15]. З її скандальним завершенням напочатку 60-х рр. ця інформація на тривалий час зникає з поля зору загалом.

монстрування сили, спритності і витривалості майстрами цих практик співзвучні щодо наполегливих пошуків шляхів набуття окремою людиною паранормальних здібностей, які тривають у західній культурі вже майже півтора століття [34]. Показові виступи майстрів цих мистецтв часто наводяться як доказ принципової досяжності таких здібностей, стають поштовхом до поживлення релігійної креативності. Свідченням цьому є впевнена хода в глобалізованому соціокультурному просторі нової релігії за назвою Джедай, основою якої є віра у Світлу і Темну Сторони безособової Сили, що розчинена у Всесвіті [18, с. 48-49].

У постмодерновому соціокультурному просторі відбувається трансформація форм, споріднених Фен-шуй; серед них слід відзначити культ фалунь-гун (фалунь-дафа), розроблений Лі Хунчжи; він став різновидом ци-гун — актуалізованої стародавньої китайської практики. Слово фалунь означає «колесо закону»; фалунь дафа — «буддистський закон», тобто є синтезом власне китайської та індійської традицій і водночас відображенням релігійного синкретизму постмодернової природи. Лі Хунчжи стверджує, що фалунь-гун — це один з 84 тисяч шляхів удосконалення в буддистському вченні. Він віддає данину традиціоналізму, продовжуючи лінію Р. Генона, оскільки наполягає на доісторичних джерелах власного вчення: раніше його практикували, але згодом втратили, а нині він знову робить його доступним.

Фен-шуй та енерго-інформаційна парадигма: взаємонакладання трендів розвитку культури. Одним з джерел містико-релігійної, квазінаукової креативності є енерго-інформаційна парадигма, яка формується в постнекласичному природознавстві. Як соціокультурний феномен вона має певну історію, вкрай складні як «геометрією», так і феноменологію [33, с. 36-37].

На початку 80-х рр. XX ст. формулюється гіпотеза про подібність Землі до кристала. Вона ґрунтувалася на тому того, що внутрішнє ядро Землі має форму і властивості зростаючого кристала. Воно має здатність впливати на розвиток процесів, наявних на Планеті: рельєфоутворення, утворення мережі розламів, прояви вулканізму, сейсмічної активності тощо. «Геокристал» Землі вирішальним чином визначає розселення та поведінку не тільки тварин, рослин, але й людини. Зростання «Геокристалу», що має форму ікосаедра і додекаедра, уписаних один в інший, зумовлює структуру Землі, яка проявляється на поверхні Планети у відповідній проекції. 62 вершини і середини ребер цього складного кристалічного утворення, на думку авторів, мали підвищену енергетику. Про її природу автори гіпотези не говорили, що відкрило простір для наступних побудов, близьких за своїм змістом до системи Фен-шуй; вони лише стверджували, що в цих «активних» центрах та вздовж ребер ікосаедра — додекаедра всі природні процеси тривають активніше, ніж в інших точках «земного кристала» [4, с. 44]. Упродовж 90-х рр. XX ст. і на початку XXI ст. ці концепції посилено розроблялися і вдосконалювалися; демаркація меж між підходами девіантної й офіційної наук ставала дедалі проблематичнішою.

Згодом і офіційна, академічна, наука, зокрема геологія, почала визнавати т.зв. ангулярну тектоніку, зумовлену «структурою кутів».

У деяких працях російського геолога Л. І. Красного введено концепцію «клино-розподілів», які розколюють великі геоблоки Землі; і саме до них прив'язані найбагатші паливно-енергетичні ресурси, зокрема Перська затока з її нафтовими родовищами [13, с. 47-53].

В 90-х рр. ХХ ст. енерго-інформаційна парадигма, перш за все, реалізується як девіантна наука еніологія («ЕНІО» — «енерго-інформаційний обмін»); вона набуває містичного виміру; відтворюється в масовій культурі. Певні концепти, що відбивають становлення енерго-інформаційної парадигми, стають мігруючими, концепціями-трансцензусами — такими, що інтегрують різні рівні культуротворення. Серед них помітне місце належить уявленню про «геоактивні зони», «геоатогенні зони» [11; 26, с. 96-97]. Такими є, на думку прихильників неофіційної науки, Бермудський трикутник, Море Диявола та ін.[23] І, слід зазначити, що принаймні глибинні архетипи цих уявлень відповідають настановам Фен-шуй, супутніх практик.

Отже, причинами високої конкурентоспроможності практики Фен-шуй були її еклектичність і гнучкість; за своїм змістом вона — світоглядна амальгама, яка складалася з астрономо-астрологічних уявлень; натурфілософських концепцій стихій, що сягають своїми джерелами космологічної міфології архаїчного суспільства; анімістичних уявлень; у контексті стародавньої китайської культури набувають цілісності і завершеності. Успіх культурної практики Фен-шуй у постмодерновому соціокультурному просторі зумовлений тривалими і стійкими трендами в еволюції світоглядної свідомості суспільства, які мають синхронічний і діахронічний аспекти. Фен-шуй позначив кризу персоналістичних релігій, став частиною «магічного ренесансу». Відтворення практики Фен-шуй у постмодерновому соціокультурному просторі, частиною якого є Україна, зумовлене взаємонакладанням довгострокових трендів розвитку культури. Саме вони сприяють помітному похваленню релігійно-містичної креативності сьогодення, трансформації форм, споріднених Фен-шуй; однією з них є синкретичний за змістом Фалунь-гун (фалунь-дафа). Успіхові практики Фен-шуй у соціокультурному просторі України сприяло також становлення енерго-інформаційної парадигми розвитку культури.

Список літератури

1. Барашков А. Геомантия: за и против / А. Барашков // Наука и религия. — 1991. — № 8. — С. 44-45.
2. Васильев Л. С. История религий Востока: (Религиозно-культурные традиции и общество) / Л. С. Васильев. — М. : Высш. Шк., 1983. — 368 с.
3. Головченко В. «Дракон у тумані»: геополітичний виклик Пекіна і відповідь Вашингтона / Володимир Головченко // Людина і політика. — 2004. — №3 (33). — С. 97-107.
4. Гончаров Н. В лучах кристалла Землі / Н. Гончаров, В. Макаров, В. Морозов // Техника — молодёжи. — 1981. — № 1. — С. 40-45.
5. Дао и даосизм в Китае / под ред. М. Л. Титаренко. — М. : Мысль, 1982. — 583 с.
6. Дитковская И. Ю. Фэн-шуй: талисманы, приносящие удачу / И.Ю. Дитковская. — Днепропетровск : «Слово», 2001. — 32 с.

Теорія та історія культури (філософські й культурологічні виміри)

7. Дмитрук М. Дар бессмертия / Михаил Дмитрук. — М. : ИТФ «Т-Око», 1994. — 271 с.
8. История китайской философии : пер. с кит. / общ. ред. и послесл. М. Л. Титаренко. — М. : Прогресс, 1989. — 552 с.
9. Карапетьянц А. М. Китайская цивилизация как альтернатива средиземноморской // Общественные науки и современность. — 2000 — № 1. — С. 132–138.
10. Каргина И. Г. Новые формы сакрализации светского и секуляризации сакрального в христианских обществах / И. Г. Каргина // Социс. — 2010 — № 6. — С. 52–62.
11. Кюнтцель В. В. Энергостокковые зоны и их экологическое воздействие на биосферу / В.В. Кюнтцель // Геоэкология. — 1996. — № 3. — С. 93–101.
12. Маньковская Н. Б. Эстетика постмодернизма / Н. Б. Маньковская. — СПб. : Алетейя, 2000. — 347 с. — (серия «Gallicinium»).
13. Маркин В. А. Лев Исакович Красный / В. А. Маркин // Земля и Вселенная. — 2004. — №1. — С. 47–53.
14. Международный круглый стол: «Информационный экстремизм: Правда и вымысел о движении Фалуньгун». Украина, Киев, конференц-зал гостиницы «Киев», 13-14 октября 2008 года. — К. : Тов. Легко Инк, 2008. — 73 с., ил.
15. Новинский Г. Чжэньцзютерапия / Г. Новинский, М. Шофман // Наука и жизнь. — 1957. — № 5. — С. 51.
16. Пелипенко А. А. Когнитивные истоки «магического ренессанса» / А.А. Пелипенко, В. М. Хачатурян // Человек. — 2009. — №1. — С. 35–44.
17. Практический фэн-шуй для начинающих. Полная энциклопедия / Сост. О. Г. Березина. — СПб. : ИД «ВЕСЬ», 2002. — 320 с., ил
18. Релігійна панорама. — 2007. — № 5 (80). — С. 48–49.
19. Смирнова И. Древнее искусство — геомантия / И. Смирнова // Наука и религия. — 1991. — № 8. — С. 40–43.
20. Токарев С.А. Религия в истории народов мира / С.А. Токарев. — 4-е изд., испр. и доп. — М. : Политгиздат, 1986. — 576 с., ил.
21. Ту Л. Основы Фэн-шуй : Подробное руководство по улучшению ваших отношений с людьми, здоровья и благосостояния / Лилян Ту ; пер с англ. И. Митрофанова. — К., М. : «София», 2003. — 200 с. : ил.
22. Филипович Л. О. Божественне споживання / Л.О. Филипович // Релігійна панорама. — 2008. — № 11. — С. 48–53.
23. Фурдуй Р. М. Прелесть тайны / Р. М. Фурдуй, Ю. М. Швайдак. — К. : Лыбедь, 1993. — 197, [2] с., ил.
24. Хайфилд Р. «Гарри Поттер» и наука: Настоящее волшебство / Роджер Хайфилд ; пер. с англ. Б. Кобрицова и М. Финогенова. — Екатеринбург : У-Фактория, 2006. — 448 с. (Серия «Маскульт»).
25. Шейко В. М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX — початок XXI ст.) : монографія / В.М. Шейко, Ю. П. Богущкий. — К. : Генеза, 2005. — 592 с.
26. Чернобров В. А. Энциклопедия загадочных мест Земли. Первый в мире путеводитель по аномальным, таинственным и удивительным местам Земли / В. А. Чернобров. — М. : Вече, 2000. — 544с.
27. Щедрін А. Т. Анімїзм як засада «вторинної» міфотворчості: соціокультурна еволюція / А. Т. Щедрін // Наукові записки ХВУ. Серія: Соціальна філософія, педагогіка, психологія. Вип. 3 (21). — Х., 2004. — С. 77–90.
28. Щедрін А. Т. Археологія свідомості: (Філософсько-антропологічні розвідки феномену марновірства) / А. Т. Щедрін // Історія релгій в Україні :

- праці XXIII-ї міжнар. наук. конф. (Львів, 20-22 травня 2003 р.). Кн. II. — Львів: «Логос», 2003. — С. 477–485.
29. Щедрін А. Т. «Вторинна» міфотворчість як соціокультурний феномен: (проблеми релігієзнавчо-культурологічного аналізу): моногр. / А.Т. Щедрін; Харк. держ. акад. культури. — Харків: ХДАК, 2007. — 430 с.
 30. Щедрін А. Т. Неорієнтальна складова «вторинної» міфотворчості як феномену постмодер-нової релігійності / А. Т. Щедрін // Історія релігій в Україні : Науковий щорічник 2007 рік. — Кн. II. — Львів: «Логос», 2007. — С. 251–258.
 31. Щедрін А. Т. Неорієнтальна складова в постмодерновій приватній релігійності: українські контексти глобалізаційних трансформацій / А.Т.Щедрін // Українська культура. Минуле. Сучасне. Шляхи розвитку : зб. наук. пр. наукові записки Рівненськ. Держ. Гуманіт. ун-ту. Вип. 15. У 2-х т. — Рівне : РДГУ, 2009. — Т. 2. — С. 156–161.
 32. Щедрін А. Т. Нетрадиційні релігії, окультно-містичні течії та «вторинна» міфотворчість як нова релігійність: дохристиянська... нехристиянська... «постхристиянська» — /А.Т. Щедрін // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник 2005 р. Кн. II. — Львів : «Логос», 2005. — С. 329–334.
 33. Щедрін А. Т. Релігійно-містична креативність і неоміфи в культурі постмодерну / А. Т. Щедрін // Культура України. — 2009. — Вип. 31. — С. 28–40.
 34. Щедрін А. Т. Теософія як феномен неklasичної релігійності Нового часу: (соціокультурні виміри в оцінках сучасників) / А. Т. Щедрін // Вісн. Харк. Держ. Акад. культури : зб. наук. пр. Вип.29. — X. — ХДАК, 2010. — С. 32–40.

Надійшла до редколегії 20.12.2010 р.